

Adam Szot

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Konferencja z okazji 40-lecia Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa Wydziału Prawa i Administracji UMCS „Idea słuszności w prawie – przeszłość i teraźniejszość”, 21 grudnia 2010 r.

Instytut Historii i Teorii Państwa i Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie został utworzony na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji z 1 października 1970 r. Z racji obchodów 40-lecia tego wydarzenia 21 grudnia 2010 r. została zorganizowana konferencja naukowa „Idea słuszności w prawie – przeszłość i teraźniejszość”, w trakcie której pracownicy naukowo-dydaktyczni Instytutu mieli okazję do zaprezentowania szerokiego spojrzenia na słuszność i prawo oraz ich wzajemne relacje z historyczno-teoretyczno-socjologicznego punktu widzenia. W konferencji wzięli udział również pracownicy innych instytutów WPiA UMCS oraz zaproszeni goście.

Konferencja odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Uroczystego otwarcia dokonał Dyrektor Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa – prof. dr hab. Marek Kuryłowicz. Następnie głos zebrał poprzedni dyrektor Instytutu – prof. dr hab. Artur Korobowicz, który przedstawił najważniejsze wydarzenia z 40 lat istnienia i funkcjonowania Instytutu.

W swoim wystąpieniu odniósł się on m.in. do początków powstawania Instytutu i osoby pierwszego dyrektora – prof. dra hab. Józefa Mazurkiewicza. Następnie, przywołując pozostałych dyrektorów: prof. dra Adama Wilińskiego, prof. dra hab. Henryka Groszyka oraz prof. dra hab. Jana Malarczyka, podkreślił ich nieoceniony wkład w rozwój i umocnienie pozycji Instytutu w strukturach Wydziału Prawa i Administracji. Zwracał uwagę na ich szczególną dbałość o pracowników Instytutu i ich losy. Zaznaczył, że również on starał się w okresie swojego przewodnictwa kultywować te najlepsze tradycje. Ważnym elementem świadczącym o znaczeniu Instytutu był i jest jego zdaniem nacisk kładziony na stały rozwój naukowy pracowników, o czym może świadczyć liczba uzyskiwanych stopni i tytułów naukowych. Niemniej istotne są także, oparte na partnerstwie i wzajemnym poszanowaniu, relacje między profesorami a młodszymi adeptami nauki. Na koniec swojego wystąpienia

podkreślił również ważną rolę, jaką w historii Instytutu odegrała Pani Henryka Starzecka-Zdybel, która jako pracownik sekretariatu wspierała działalność Instytutu od momentu jego powstania aż do roku 2010, kiedy to przeszła na emeryturę.

Po zakończeniu tego niezwykle interesującego wprowadzenia na temat historii Instytutu przyszedł czas na zasadniczą część Konferencji (wystąpienia referentów), która została podzielona na dwie części. Przewodnictwem pierwszej z nich objął Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMCS prof. dr hab. Antoni Pieniążek. Jako pierwszy w tej części głos zabrał prof. dr hab. Marek Kuryłowicz, który wygłosił referat „Słuszność (*aequitas*) w prawie rzymskim”, w którym na przykładzie prezentacji symbolicznych wizerunków dokonał omówienia wyobrażeń na temat *aequitas* i *iustitia* w czasach antycznych i średniowiecznych. Następne wystąpienie zatytułowane „*Ratio aequitas* w rzymskim prawie karnym” przedstawił prof. dr hab. Krzysztof Amielińczyk. Poruszone zostały w nim kwestie pojmowania słuszności oraz jej wpływu na wyroki sądów w okresie rzymskiej republiki i cesarstwa. Jak zauważył autor, w pierwszym z tych okresów słuszność wyrażała się w równości wobec prawa i posłuchu dla prawa, w drugim umożliwiała korekturę prawa, dawała możliwość odejścia od jego literalnego brzmienia. Po zakończeniu tego wystąpienia odczytany został referat prof. dra hab. Leszka Leszczyńskiego „Kategoria słuszności w wykładni prawa”, który traktował o roli słuszności w rekonstrukcji normatywnej podstawy decyzji w procesach stosowania prawa oraz jej wpływie na zastosowanie poszczególnych reguł wykładni. Poruszone zostały również kwestie pewnych modyfikacji ogólnego modelu w zależności od czynników różnicujących. W dwóch ostatnich wystąpieniach w tej części konferencji wyniki swoich badań zaprezentowali dr Wojciech Dziedzic („Słuszność jako wartość prawa”) oraz dr Małgorzata Łuszczyńska („Epikeia, czyli rzecz o nadprawości w doktrynie św. Tomasza z Akwinu”). Pierwszy z referentów odniósł się do wpływu słuszności na procesy tworzenia i stosowania prawa na gruncie kontynentalnej kultury prawnej. Zauważył on, że w odniesieniu do procesów prawotwórczych można analizować to zagadnienie w dwóch płaszczyznach: słuszność jako wartość nadrzędna (idea), którą należy uwzględniać w treści tworzonego prawa, oraz jako wartość, do której odsyła prawodawca poprzez klauzule generalne. Natomiast w kontekście procesów stosowania prawa uwzględnienie słuszności daje możliwość zapewnienia sprawiedliwości zindywidualizowanej. Do tego ostatniego zagadnienia odnosił się po części również kolejny z referatów. Wystąpienie to poświęcone zostało arystotelesowskiej konstrukcji epikei jako elementu niezbędnego w stosowaniu prawa. Jak podkreślała autorka, idea ta odnosząca się do ducha prawa pozwala na racjonalne, zgodne z intencjami prawodawcy działanie lub zaniechanie prowadzące niejednokrotnie do odejścia od litery prawa bez narażenia się na zarzut naruszenia sprawiedliwości.

Po zakończeniu ostatniego z wystąpień miała miejsce dyskusja. Udział w niej wzięli, odnosząc się do wystąpień referentów oraz prezentując własne spostrzeżenia, zarówno pracownicy Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa, jak również osoby zaproszone. Główne problemy, wokół których skupiały się głosy uczestników dyskusji, dotyczyły związków między prawem pozytywnym a normami prawa natury oraz problemu tworzenia „prawa słusznego”. Dużą uwagę poświęcono również kwestiom relacji między słusznością a bezpieczeństwem prawnym oraz roli aksjo-

logii konstytucyjnej (w szczególności wynikającej z preambuły oraz art. 1 i art. 2 Konstytucji RP) w stosowaniu prawa.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się druga część Konferencji. Jej przewodnictwo objął prof. dr hab. Wojciech Witkowski, a następnie prof. dr hab. Lech Dubel. Na początku głos zabrało dwóch referentów – prof. dr hab. Andrzej Korybski oraz mgr Marzena Myślińska, którzy wygłosili referat zatytułowany „Słuszność postępowania mediacyjnego (w świetle teorii dyskursu)”. W jego treści autorzy zwrócili uwagę, że słuszność postępowania mediacyjnego, pojmowanego jako rodzaj dyskursu argumentacyjnego, w którym szczególną rolę odgrywa podmiot zewnętrzny – mediator, rozpatrywana może być przez pryzmat realizacji zasad proceduralnych mediacji oraz zasad związanych z rolą mediatora. Następnie, pozostając w tematyce mediacji, swoje tezy w wystąpieniu „Uгода przed mediatorem jako przykład współczesnego połączenia *lex i aequitas*” przedstawiła dr Anna Kalisz. Referat dotyczył paradygmatu zawierania ugody przed mediatorem, opisanego na tle klasycznej dla jurysprudencji refleksji na temat związków prawa i słuszności. Autorka starała się wskazać, że orzecznictwo słusznościowe i mediacja wykazują wiele podobieństw. Następny referat zatytułowany „Z problematyki *iustum pretium* – normatywne odzwierciedlenie idei słuszności w prawie” został wygłoszony przez dr Annę Fermus-Bobowiec oraz dr Iwonę Szpringer. Autorki, na płaszczyźnie historycznej, dokonały omówienia koncepcji „słusznej ceny” i jej wyrazu w uregulowaniach normatywnych. Analizie poddane zostały instytucje prawa prywatnego, które gwarantują ekwiwalentność wzajemnych świadczeń. Kolejnym referentem był dr Bartosz Liżewski z wystąpieniem „Formy realizacji zasady słuszności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”. Przedmiotem referatu była analiza form słusznościowego orzekania przez ETPCz. Za podstawę prowadzonej analizy autor przyjął wyroki w sprawach dotyczących Polski. Jako następną głos zabrała dr Małgorzata Stefaniuk z referatem zatytułowanym „Słuszność jako kryterium oceny prawa – kontrowersje wokół praw mniejszości”. W swoim wystąpieniu podkreśliła, że współcześnie, z uwagi na pluralistyczny charakter społeczeństw, trudności sprawia ocena prawa z punktu widzenia słuszności. Autorka wskazała na główne przyczyny odmawiania praw mniejszościom, zwracając jednocześnie uwagę na zauważalny niedostatek regulacji prawnych odnośnie do statusu osób homoseksualnych w naszym kraju. Na zakończenie wygłoszone zostały jeszcze dwa referaty – autorstwa dra Sławomira Pilipca pt. „Kultura prawna a prawo obywatela do ochrony słusznego interesu” oraz mgra Adama Szota „Słuszność a uznanie administracyjne”. Pierwszy z autorów wskazywał, że występujące w każdej kulturze napięcia powodują powstawanie przeciwstawnych interesów, co wpływa na konflikt pomiędzy jednostką a organizacją państwową. Prawo powinno chronić nie tylko interes społeczny, czy obiektywny interes jednostki, ale również jej subiektywny słuszny interes. Szczególnego znaczenia w tym kontekście nabiera art. 7 polskiego kodeksu postępowania administracyjnego. Drugi z prelegentów podjął natomiast próbę odpowiedzi na pytanie, kiedy i w jaki sposób kryterium słuszności może wpływać na decyzje podejmowane w ramach uznania administracyjnego. Wskazał, że podmiot stosujący prawo może znaleźć się w jednej z dwóch sytuacji decyzyjnych – pierwszej, gdy do słuszności odsyła norma prawna, oraz drugiej, gdy brak jest normy wskazującej, jakimi kryteriami należy się kierować, ustalając konsekwencje konkretnego stanu

faktycznego. W ramach tych sytuacji, jak zauważył, można wyodrębnić kilka przypadków szczegółowych.

Na zakończenie konferencji odbyła się dyskusja, która skupiała się na wpływie słuszności na instytucje prawa cywilnego oraz prawa mniejszości, a także znaczeniu kryterium słusznościowego w procesach stosowania prawa. Następnie prof. dr hab. Marek Kuryłowicz dokonał podsumowania i zamknięcia konferencji zapraszając wszystkich na obchody 50-lecia Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa.